

ضرورت هم‌راستایی لایحه حمایت خانواده با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و چشم‌انداز ۱۴۰۴ هجری شمسی و سیاست‌های کلی نظام و ارائه مدلی برای آن

محمد وزین کریمیان^۱، محسن عابدی^۲

چکیده:

به موجب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران «از آن جا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد» (اصل دهم). در راستای اصول این قانون، در چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، یکی از ویژگی‌های جامعه ایرانی، برخورداری از نهاد مستحکم خانواده خواهد بود. سیاست‌های کلی نظام نیز مسیر اجرای اصول و تحقق چشم‌انداز یاد شده را ترسیم نموده است. اینک این پرسش مطرح است که «لایحه حمایت خانواده» که در اول مرداد ماه ۱۳۸۶ هجری شمسی از سوی رییس‌جمهور به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده است تا چه اندازه در جهت ترسیم شده در اصل بالا می‌باشد و آیا استحکام نهاد خانواده (ویژگی مورد نظر در افق چشم‌انداز) را در پی خواهد داشت؟ مقاله حاضر با ترسیم نظام‌مند (سیستماتیک) وضعیت نهاد خانواده در اصول قانون اساسی، چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام و مقایسه مفاد لایحه یاد شده با آن، به این نتیجه رسیده است که این لایحه از جهت شکلی دارای اشکال‌ها و نقص‌های اساسی مخرب است و از نظر ماهوی نیز بخشی از مقررات آن به‌طور اساسی با ملاک‌های یاد شده در تعارض به نظر می‌رسد که مهم‌ترین آن‌ها ماده ۲۲ لایحه است که تحقق

۱- استادیار دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد تهران.

۲- استادیار دانشکده علوم انسانی دانشگاه شاهد تهران.

نهادهای حقوقی مثل فسخ نکاح دائم و طلاق را پیش از ثبت آن‌ها مفروض گرفته است. در این راستا پیشنهادهایی در دو جهت ماهوی و فرایندی ارائه شده است.

واژگان کلیدی:

خانواده ایرانی، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، سیاست‌های کلی نظام، لایحه حمایت خانواده.

مقدمه

قانون اساسی و سند چشم‌انداز را در حقیقت می‌توان مهم‌ترین پایه‌های هرگونه سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در جمهوری اسلامی ایران به شمار آورد. به بیان دیگر هر تصمیمی که در حوزه کلی نظام - اعم از قوای مقننه، مجریه و قضائیه - اتخاذ و اجرا شود ناگزیر با این دو شاخص، ارزیابی می‌شود. بر این اساس لوایح قانونی دولت در واقع باید در همین راستا به مجلس پیشنهاد شود و نمایندگان مجلس نیز باید در همین چارچوب به بررسی و در صورت اقتضاء، تصویب لوایح دولت اقدام نمایند.

بنابراین پیش از آنکه درباره هر قانونی بتوان داوری داشت باید نسبت آن را با دو منبع یاد شده به دقت بررسی کرد و چند و چون سازگاری آن را با این دو شاخص سنجید. لایحه حمایت خانواده نیز از این قاعده، مستثنا نیست و ضرورت انطباق آن با قانون اساسی و سند چشم‌انداز از بدیهیات به شمار می‌آید. لذا چنین به نظر می‌رسد که تحلیل این لایحه به لحاظ حقوقی مستلزم آن است که پیشاپیش تلقی این دو سند بالادستی را درباره خانواده بدانیم. آنگاه استلزامات حقوقی به ما نشان خواهد داد که لایحه مذکور از این حیث در چه جایگاهی قرار دارد و توفیق عملی آن تا چه میزان قابل توقع است.

خانواده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۵۸ هجری شمسی تصویب و در سال ۱۳۶۸ هجری شمسی مورد بازنگری واقع شده است. در قانون اساسی ما با الهام از آموزه‌های دینی برای خانواده، جایگاه ویژه‌ای در رشد جامعه دیده شده است و نظام حاکم، مسئول اصلی تأمین امکانات لازم برای تحقق این آرمان به شمار می‌آید:

«خانواده واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است و توافق عقیدتی و آرمانی در تشکیل خانواده که زمینه‌ساز اصلی حرکت تکاملی و رشد یابنده انسان است اصل اساسی بوده و فراهم کردن امکانات جهت نیل به این مقصود از وظایف حکومت اسلامی است.»^۱

و در این میان برای زن، جایگاه مهم‌تری در خانواده لحاظ شده است:

۱- مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵۸، ذیل عنوان زن در قانون اساسی

«زن در چنین برداشتی از واحد خانواده، از حالت «شیئی بودن» و یا «ابزار کار بودن» در خدمت اشاعه مصرف زدگی و استثمار خارج شده و ضمن باز یافتن وظیفه خطیر و پر ارج مادری در پرورش انسان‌های مکتبی پیشاهنگ و خود هم رزم مردان در میدان‌های فعال حیات می‌باشد و در نتیجه پذیرای مسئولیتی خطیرتر و در دیدگاه اسلامی برخوردار از ارزش و کرامتی والاتر خواهد بود.»^۱

به علاوه، قانون اساسی بر این باور است که در رژیم گذشته، به زنان بیش از مردان ستم شده است لذا باید در جهت استیفای حقوق آنان تلاش بیشتری مبذول داشت: «در ایجاد بنیادهای اجتماعی اسلامی، نیروهای انسانی که تاکنون در خدمت استثمار همه جانبه خارجی بودند هویت اصلی و حقوق انسانی خود را باز می‌یابند و در این بازیابی طبیعی است که زنان به دلیل ستم بیشتری که تاکنون از نظام طاغوتی متحمل شده‌اند استیفای حقوق آنان بیشتر خواهد بود.»^۲

واضع قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در متن این قانون نیز افکار انعکاس یافته در مقدمه را پی گرفته و علاوه بر مضامین قابل تعمیم کلی، بعضی از «اصل»ها را به طور صریح به حقوق «زن» و «خانواده» اختصاص داده است:

«از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.»^۳

«دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

- ۱- ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیاء حقوق مادی و معنوی او.
- ۲- حمایت مادران، به خصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند و حمایت از کودکان بی‌سرپرست.
- ۳- ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.
- ۴- ایجاد بیمه خاص زنان بیوه، سالخورده و بی‌سرپرست.

۱- همان.

۲- همان.

۳- اصل دهم.

۵- اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی.^۱

«همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.»^۲ از مفاد مقدمه و اصول فوق به خوبی برمی آید که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نه تنها درصد سلب حقی از حقوق زنان نبوده بلکه بر حق «زن» و «استواری روابط خانوادگی» تاکید ورزیده است و در این میان، اصل دهم- که عینا در قبل آمده است - واجد اهمیتی مضاعف به نظر می رسد زیرا برای همه قوانین و مقررات و برنامه ریزی های مربوط در این راستا شاخصی روا معرفی کرده است.

خانواده در چشم انداز ۱۴۰۴ هجری شمسی

سند نهایی چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی طی مرقومه مورخ ۱۳۸۲/۸/۱۳ مقام معظم رهبری خطاب به ریاست مجمع تشخیص مصلحت نظام، ریاست قوه قضائیه، ریاست جمهوری و ریاست مجلس شورای اسلامی ابلاغ شده است.^۳ در این سند، جامعه ایرانی دارای ویژگی های معرفی شده از جمله « برخوردار از ... نهاد مستحکم خانواده...» خواهد بود. بر این اساس تمام قوانین و برنامه ها باید در راستای تحکیم نهاد خانواده تهیه و تنظیم گردند.

خانواده در سیاست های کلی نظام

تعیین سیاست های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام از وظایف و اختیارات رهبر است.^۴ در سیاست های کلی نظام در دوره چشم انداز الف: امور فرهنگی آمده است: «۵- ارتقای نقش و جایگاه زنان در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی کشور و تقویت نهاد خانواده»^۵

۱- اصل بیست و یکم.

۲- اصل بیستم.

۳- دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۸، ص ۱۰۱.

۴- اصل یکصد و دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، [بند] ۱.

۵- کمیسیون حقوقی و قضایی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۸، ص ۷.

در جمهوری اسلامی ایران، رویه عملی این شده است که سیاست‌های کلی برنامه پنج‌ساله توسعه نیز تعیین و ابلاغ می‌گردد که در مجموعه این سیاست‌ها آنچه با توجه به زمان تهیه این مقاله مدنظر است سیاست‌های کلی برنامه چهارم و پنجم توسعه می‌باشد.

در سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران آمده است:

«۱۴ - تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن و در صحنه‌های اجتماعی و استیفای

حقوق شرعی و قانونی بانوان در همه عرصه‌ها و توجه ویژه به نقش سازنده آنان.»^۱

در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه نیز عینا مطلب بالا ذکر شده (شماره ۱۲) و افزون بر آن چنین آمده است: «۱۳ - تقویت هویت ملی جوانان متناسب با آرمان‌های انقلاب اسلامی، فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب‌های اجتماعی آنان، توجه به مقتضیات دوره جوانی و نیازها و توانایی‌های آنان»^۲

مقام معظم رهبری در متن ابلاغیه سیاست‌های کلی برنامه پنجم مرقوم فرموده‌اند که «...باید مبنای تهیه و تدوین قانون، برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران باشد...انتظار می‌رود این سیاست‌ها که با رویکرد مبنایی پیشرفت و عدالت تنظیم شده بتواند در جای جای کلیه فعالیت‌های کشور چه در بُعد تقنین و چه در بُعد اجرا ظاهر گردد...»^۳

* با بررسی متون نقل شده، هم راستایی آنچه در سیاست‌های کلی نظام آمده است با چشم‌انداز بیست ساله و با قانون اساسی که در راس آن‌ها است روشن می‌گردد و برجسته‌ترین عناصر آن‌ها را با توجه به هدف و موضوع مقاله حاضر می‌توان به صورت زیر خلاصه نمود:

- تضمین حقوق زن.
- آسان کردن تشکیل خانواده.
- استواری و استحکام و روابط خانوادگی.
- تقویت نهاد خانواده.

۱- همان، ص ۳۸.

۲- همان، ص ۴۷.

۳- همان، صص ۴۵ - ۴۴.

- تقویت جایگاه زن در نهاد خانواده.

لایحه حمایت خانواده

لایحه حمایت خانواده که در شش فصل و پنجاه و سه ماده از سوی قوه قضائیه تهیه و در جلسه مورخ ۱۳۸۶/۴/۳ هیات وزیران به تصویب رسیده طی نامه‌ای با تاریخ ۱۳۸۶/۵/۱ از سوی رئیس جمهور جهت طی تشریفات قانونی به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده است. دلایلی که به موجب آن تقدیم این لایحه ضروری تشخیص داده شده است و اشکال‌ها و یا نواقصی که این لایحه به منظور رفع آن‌ها تهیه شده است در [مقدمه] آن انعکاس یافته است:

«با عنایت به نقش و جایگاه ویژه نهاد خانواده در نظام حقوقی و تربیتی اسلام و با توجه به غیرشرعی اعلام شدن بخش‌هایی از قوانین مربوط به حقوق خانواده و وجود خلأهای قانونی در این زمینه و نظر به متشتت بودن مقررات این حوزه و معلوم نبودن نسخ و منسوخ آن‌ها که موجب آثار زیانبار و مشکلات عدیده‌ای از جمله سردرگمی محاکم دادگستری در رسیدگی به دعاوی خانوادگی شده است و با لحاظ برخی کاستی‌ها و نواقص در قوانین موجود حاکم بر نهاد خانواده و عدم تطبیق آن‌ها با واقعیت روز و به منظور تحقق بخشیدن به مفاد اصل ۲۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در راستای تحقق سیاست قضازدایی و برای کاهش یا مرتفع نمودن مشکلات موجود در قواعد حقوق خانواده و رفع ابهام، تعارض و خلأ از قوانین و مقررات کنونی خانواده و در اجراء بند ۲ اصل ۱۵۸^۱ قانون اساسی، لایحه زیر جهت طی تشریفات قانونی تقدیم می‌شود.»

ارزیابی لایحه

اینک لایحه حمایت خانواده به منظور سنجش هم راستایی آن با آنچه از قانون اساسی یا چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی و سیاست‌های کلی نظام در بالا نقل شده است مورد ارزیابی واقع می‌شود. این ارزیابی از رویکردی حقوقی -

۱- اصل ۱۵۸ قانون اساسی: «وظایف رئیس قوه قضائیه به شرح زیر است: ۱- ... ۲- تهیه لوایح قضائی متناسب با جمهوری اسلامی ایران ۳- ...»

یعنی با به کار بردن موازین علم حقوق - است و برحسب رویه معمول در بررسی‌های حقوقی از جهت‌های شکلی و ماهوی صورت می‌پذیرد.

از نظر شکلی: از میان جنبه‌های گوناگون شکلی آنچه با توجه به موضوع و هدف پژوهش حاضر دارای اهمیت و مد نظر است، جامعیت قانون و روشن بودن مقررات منسوخ است.

عدم جامعیت قانون: یکی از دلایل تنظیم لایحه مورد بررسی، آنچنان که در مقدمه آن آمده و در بالا نقل شده است متشدد بودن مقررات حوزه حقوق خانواده است. اینک، این پرسش مطرح است که آیا این مقصود حاصل شده است یا خیر.

عنوان لایحه گویای این است که تنظیم‌کنندگان آن نیز قائل به این نیستند که [قانون جامع خانواده] را پیشنهاد داده‌اند. به عبارت دیگر مقررات مربوط به حقوق خانواده کماکان در قانون‌های دیگر به صورت پراکنده وجود دارند کما اینکه احکام ماهوی ازدواج، طلاق و سایر موضوعات مشمول این قانون، همان است که در سایر قوانین به‌ویژه در قانون مدنی یافت می‌شود. به‌علاوه در لایحه مورد بررسی در مواردی نیز حکمی از احکام قانون مدنی با اعلام شماره ماده آن ملاک واقع شده است.^۱ «... و تمامی قوانین و مقررات مغایر نسخ می‌شود» نیز نشان دهنده این است که قوانین و مقررات دیگری بر موضوع‌های این لایحه (کماکان) حاکم می‌باشند؛ و آلا نیازی به نسخ قسمت‌های مغایر آنها نبوده است و یا اینکه همه آن‌ها باید منسوخ اعلام می‌شدند.

ابهام در نسخ: یکی از ایرادات اساسی و عمده نظام قوانین در کشور ما روشن نبودن ناسخ و منسوخ است. از رویکرد حقوقی، این وضعیت ناشی از اشکالی است که در فرایند وضع قانون وجود داشته است. قانونگذار کشور ما به هنگام تصویب یک لایحه

۱- ماده‌های ۴۶ و ۵۰ لایحه.*

* ماده ۴۶ - هر فرد خارجی که بدون اخذ اجازه مذکور در ماده ۱۰۶۰ قانون مدنی با زن ایرانی ازدواج نماید به... محکوم می‌شود...
ماده ۱۰۶۰ قانون مدنی: ازدواج زن ایرانی با تبعه خارجه در مواردی هم که مانع قانونی ندارد موکول به اجازه مخصوص از طرف دولت است.

* ماده ۵۰ - هرگاه مردی با دختری که به سن قانونی ازدواج نرسیده است برخلاف مقررات ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی ازدواج نماید به ... محکوم خواهد شد... .

ماده ۱۰۴۱ قانون مدنی (اصلاحی ۱۳۸۱/۴/۱ مجمع تشخیص مصلحت نظام) - عقد نکاح دختر قبل از رسیدن به سن ۱۳ سال تمام شمسی و پسر ... منوط است به اذن ولی به شرط رعایت مصلحت با تشخیص دادگاه صالح است.

قانونی یا طرح قانونی، معمولاً به روش نسخ^۱ صریح نوعی عمل می‌کند (قوانین و مقررات مغایر منسوخ است) و یا اگر بعضی از مقررات را به روش نسخ صریح شخصی منسوخ اعلام کند، در دنباله آن عبارتی مثل (و سایر قوانین و مقررات مغایر) را می‌آورد.

این اشکال در مورد قوانین حوزه حقوق خانواده نیز وجود دارد و یکی از انگیزه‌های اعلام شده در مقدمه لایحه مورد بررسی رفع آن بوده است: «و نظر به متشتت بودن مقررات این حوزه و معلوم نبودن ناسخ و منسوخ آن‌ها که موجب آثار زیانبار و مشکلات عدیده‌ای از جمله سردرگمی محاکم دادگستری در رسیدگی به دعاوی خانوادگی شده است.»

با این وجود، تهیه‌کنندگان و پیشنهاددهندگان این لایحه نیز این اشکال اساسی و عمده را سر جای خود باقی گذاشته‌اند چرا که در آخرین ماده (ماده ۵۳) چنین نگاه داشته‌اند که: «از تاریخ لازم الاجرا شدن این قانون، قوانین زیر و تمامی قوانین و مقررات مغایر نسخ می‌شود...». هر چند ذکر ده قانون در این ماده اقدامی روشنگر و ارزشمند است ولی همواره ممکن است کل یا جزئی از یک قانون از سوی مجری قانون مشمول عبارت «قوانین و مقررات مغایر» دانسته شود و منسوخ تلقی گردد.^۲

این وضعیت با سیاست «اصلاح و تنفیح قوانین و رفع خلأهای قانونی مربوط به امور قضایی»^۳ نیز مغایر است.

۱- نسخ قانون عبارت است از اسقاط اعتبار یک قانون (توسط کسی که اختیار قانونی این کار را دارد) به وسیله قانون دیگر. قانون اخیر را نسخ و قانون نخست را منسوخ نامند.

نسخ صریح آن است که قانونگذار ضمن قانون تازه‌ای منسوخ بودن قانون قدیم را اعلان نماید؛ این خود دو قسم است: الف - نسخ شخصی: یعنی نسخ قانون (یا قوانین) سابق با ذکر خصوصیات... ب - نسخ نوعی: در این نوع نسخ، خصوصیات قانون منسوخ بیان نمی‌شود چنان که گفته می‌شود: «هر قانون مغایر با این قانون، منسوخ است.»

نسخ ضمنی: هرگاه دو قانون در یک مورد وارد شوند و جمع بین آن‌ها به هیچ‌وجه میسر نباشد قانون مؤخر به طور ضمنی کاشف از منسوخ بودن قانون مقدم می‌باشد. (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۶، صص ۷۱۳ - ۷۱۲).

۲- ماده ۵۳: از تاریخ لازم الاجرا شدن این قانون، قوانین زیر و تمامی قوانین و مقررات مغایر نسخ می‌شود:

- ۱- قانون راجع به ازدواج مصوب ۱۳۱۰/۵/۲۳
 - ۲- قانون راجع به انکار زوجیت مصوب ۱۳۱۱/۱۲/۲۰
 - ۳- قانون لزوم ارائه گواهینامه پزشک قبل از وقوع ازدواج مصوب ۱۳۱۷/۹/۱۳
 - ۴- قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳/۱۱/۱۵
 - ۵- قانون مربوط به حق حضانت مصوب ۱۳۶۵/۴/۲۲
 - ۶- قانون الزام تزریق واکسن ضد کزاز برای بانوان قبل از ازدواج مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۳
 - ۷- قانون اصلاح مقررات مربوط به طلاق مصوب ۱۳۷۰/۱۲/۲۱
 - ۸- قانون اختصاص تعدادی از دادگاه‌های موجود به دادگاه‌های موضوع اصل ۲۱ قانون اساسی مصوب ۱۳۷۶/۵/۸
 - ۹- قانون تعیین مدت اعتبار گواهی عدم امکان سازش مصوب ۱۳۷۶/۸/۱۱
 - ۱۰- قانون مجازات اسلامی مواد ۶۴۵ و ۶۴۶ مصوب ۱۳۷۵/۳/۲.
- ۳- بند ۱۶ سیاست‌های کلی قضایی پنج‌ساله مصوب مورخ ۸/۹/۱ مقام معظم رهبری.

از نظر ماهوی: از میان جنبه‌های گوناگون ماهوی، آنچه با توجه به موضوع و هدف پژوهش حاضر دارای اهمیت و مدنظر است، هم راستایی محتوایی لایحه مورد بررسی با سیاست‌های کلی نظام، چشم‌انداز بیست‌ساله نظام و در راس آن‌ها قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است. اینک با ملاک قرار دادن دو عنصر از میان عناصر خلاصه شده در پایان متون نقل شده در قانون اساسی، چشم‌انداز بیست ساله و سیاست‌های کلی نظام، طرحی (مدلی) برای سنجش هم راستایی مورد نظر پیشنهاد می‌شود. به عبارت دیگر از تحلیل نهایی نقدها و تبادل افکار پیرامون محورهای ذیل می‌توان انتظار داشت که چند و چون هم راستایی لایحه مورد بحث، روشن گردد.

ملاک: تضمین حقوق زن		
وضعیت لایحه		
دلایل ضعف	دلایل ضعف	دلایل ضعف
شرط رعایت عدالت بین همسران به موجب حکم شرع است ^۳ و گرفتن تعهد در این مورد، تحصیل حاصل است و اخذ چنین تعهدی را نمی‌توان تضمینی برای اجرای عدالت دانست اما آن چه اولویت دارد، اصل موضوع است: ... اگر امکان تعدد زوجات احتمالاً ناهم راستا با خطوطی باشد که از قانون اساسی جمهوری اسلامی و در چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام جاری شده است، راه حل مساله را باید در بند وظایف و اختیارات رهبری (اصل یکصد و دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران) ^۴ جست.	- در مواردی ناکافی بودن تضمین، مثال: عبارت «تعهد اجرای عدالت بین همسران» - در مواردی، تضییع حقوق زن: ماده ۲۵	- در مواردی ناکافی بودن تضمین، مثال: عبارت «تعهد اجرای عدالت بین همسران» - در مواردی، تضییع حقوق زن: ماده ۲۵
به موجب اصل پنجاه و یکم قانون اساسی «هیچ نوع مالیاتی وضع نمی‌شود مگر به موجب قانون ... در ماده ۲۵ یاد شده، تعیین مهریه مشمول مالیات و تعیین میزان مالیات به هیات وزیران سپرده شده است.»		

۱- ماده ۲۵: وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است از مهریه‌های بالاتر از حد متعارف و غیر منطقی با توجه به وضعیت زوجین و مسایل اقتصادی کشور متناسب با افزایش میزان مهریه به صورت تصاعدی در هنگام ثبت ازدواج مالیات وصول نماید. میزان مهریه متعارف و میزان مالیات با توجه به وضعیت عمومی اقتصادی کشور به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به وسیله وزارت امور اقتصادی و دارایی پیشنهاد و به تصویب هیات وزیران می‌رسد.

۲- ماده ۲۵: وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است از مهریه‌های بالاتر از حد متعارف و غیر منطقی با توجه به وضعیت زوجین و مسایل اقتصادی کشور متناسب با افزایش میزان مهریه به صورت تصاعدی در هنگام ثبت ازدواج مالیات وصول نماید. میزان مهریه متعارف و میزان مالیات با توجه به وضعیت عمومی اقتصادی کشور به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به وسیله وزارت امور اقتصادی و دارایی پیشنهاد و به تصویب هیات وزیران می‌رسد.

۳- سوره نساء / آیه ۲: «وَإِنْ خِفْتُمْ إِيَّاهُ فَانكِحُوا فِي الْبَيْتِ فَإِنْ خِفْتُمْ إِيَّاهُ فَوَاحِدَةً» اگر از این ترس داشتید که درباره یتیمان عدالت را رعایت نکنید، با زنانی ازدواج کنید که دلخواهتان باشند، دو، سه و چهار و اگر خوف بی‌عدالتی دارید تنها به یک همسر اکتفاء کنید.

۴- اصل یکصد و دهم وظایف و اختیارات رهبر: ... حل معضل نظام که از طرق عادی قابل حل نیست از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام، ...

ملاک: استواری و استحکام روابط خانوادگی		
وضعیت لایحه		
دلایل ضعف	ضعف	قوت
<p>ظاهراً ماده ۲۲ منقول با فرض تحقق نهادهای حقوقی مذکور - یعنی مثلاً طلاق یا فسخ نکاح دائم - پیش از ثبت آن‌ها تنظیم شده است. در این صورت، می‌توان مثلاً طلاق را در عالم ثبوت، واقع شده دانست و ثبت آن را تنها برای اثبات - آن هم نزد مراجع رسمی - ضروری تلقی نمود. در حالی که ممکن است گفته شود که از نظر استواری و استحکام روابط خانوادگی، هیچ‌یک از این نهادهای حقوقی را نباید بدون ثبت، واقع شده دانست.</p>	<p>- بعضی از موارد لایحه در تعارض با استواری و استحکام روابط خانوادگی به نظر می‌رسد. یکی از مهمترین این موارد، ماده ۲۲ است: «ثبت عقد نکاح دائم، فسخ و انفساخ آن، طلاق، رجوع و اعلام بطلان نکاح و طلاق الزامی است»</p>	<p>موارد زیادی از لایحه در راستای استواری و استحکام روابط خانواده تنظیم شده‌اند: «پیش‌بینی مراکز مشاوره خانواده» (عنوان فصل دوم) را می‌توان از جهاتی مهم‌ترین راه کم کردن از هم‌پاشیدگی خانواده دانست. در دومین ماده این فصل نیز آمده است «به منظور تحکیم مبانی خانواده و جلوگیری از افزایش اختلافات خانوادگی به‌ویژه طلاق و در ایجاد صلح و سازش، قوه قضائیه موظف است... (مراکز مشاوره خانوادگی) ایجاد نماید.»</p>

مدل بالا قابل تعمیم به همه عناصر خلاصه شده مورد اشاره و هر ملاک دیگری که از قانون اساسی، چشم‌انداز بیست‌ساله و سیاست‌های کلی نظام قابل استنباط باشد به نظر می‌رسد.

نتیجه گیری

لایحه مورد بررسی از جهت شکلی دارای اشکالات و نقص‌های اساسی مخرب است و از نظر ماهوی نیز، هر چند حجم بالایی از مقررات پیش بینی شده در آن با ملاک‌های حقوق زن و استحکام روابط خانوادگی در سیاست‌های کلی نظام، چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران هم راستا است ولی بخشی از مقررات آن به طور اساسی با ملاک‌های یاد شده در تعارض به نظر می‌رسد که مهم‌ترین آن‌ها ماده ۲۲ لایحه است که تحقق نهادهای حقوقی مثل فسخ نکاح دائم و طلاق را پیش از ثبت آن‌ها مفروض گرفته است.

پیشنهاد

اینک پیشنهادهایی در دو جهت ماهوی و فرایندی ارائه می‌شود:

- **پیشنهاد ماهوی:** لایحه مورد بررسی از نظر جامعیت و روشن بودن مقررات منسوخ و از نظر ملاک‌های ارائه شده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی و سیاست‌های کلی نظام مورد بازنگری واقع شود.
- **پیشنهاد فرایندی:** حساسیت موضوع خانواده در وضعیت فعلی جامعه ایران به اندازه‌ای است که تنظیم قوانین را با چالش‌ها و دشواری‌های خاصی روبرو می‌سازد لذا در پایان این نوشتار، پیشنهاد می‌شود:
 - ۱- پیش از تصویب این لایحه از طریق مجامع علمی کشور، کل لایحه و به‌ویژه موارد چالش برانگیز آن از طریق یک همایش علمی کشوری، مورد بحث و بررسی قرار گرفته و نتایج آن به نمایندگان مجلس شورای نگهبان و دولت ارائه گردد.
 - ۲- از طریق پیش‌بینی برنامه‌های مناسب در صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و سایر رسانه‌های همگانی با دعوت از اندیشمندان و صاحب‌نظران جهت تنویر افکار عمومی و تبیین موضوع اقدام گردد.

مستندات و منابع

الف) مستندات:

- ۱- قرآن مجید
- ۲- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- ۳- قانون مدنی
- ۴- چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
- ۵- سیاست‌های کلی نظام در دوره چشم‌انداز
- ۶- سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران
- ۷- سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران
- ۸- سیاست‌های کلی قضایی پنج‌ساله

ب) منابع:

۱. پورسیف، عباس ۱۳۸۲، خلاصه تفاسیر قرآن مجید، المیزان، نمونه، چاپ دوم، تهران: نشر شاهد.
۲. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ۱۳۸۶، ترمینولوژی حقوق، چاپ هفدهم، تهران: کتابخانه گنج دانش.
۳. روابط عمومی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۸، مجموعه مصوبات سیاست‌های کلی، [تهران]: اداره کل ارتباطات دبیرخانه مجمع.
۴. کمیسیون حقوقی و قضائی دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۸۸، مجموعه چشم‌انداز و سیاست‌های کلی جمهوری اسلامی ایران، [تهران].